

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N° 24.

Lördagen den 17 Juni

1871.

Industri och husslöjd.

Ingen resande som hädanefter besöker hufvudstaden bör underlåta att egna några timmars uppmärksamhet åt den utställning som Stockholms Handverksförening och lärens Hushållningssällskap gemensamt anordnat i Handverksföreningens hus n:o 15 Brunkebergs torg. Genom denna ständiga exposition af svenska slöjdalster har, efter många mer eller mindre misslyckade försök, enligt vår tanke en väg blifvit beträdd, som skall i många afseenden verka välgörande för den svenska arbetsskicklighetens utveckling.

Den som under någon längre tid gifvit akt på de industriella förhållandena i vårt fädernesland lär icke kunna bestrida, att vi på de sista årtiondena i detta afseende gjort betydande framsteg. För en mans ålder sedan var det väl knapt någon som föreställde sig att vårt fattiga folk skulle kunna på detta område fördelaktigt täfla med de stora nationerna, och det väckte icke så ringa förvåning att de svenska industriprodukterna vid den första allmänna utställningen i London under sommaren och hösten 1851 vunno ett så hedrande erkännande, hvilket vid hvarje af de följande verdensutställningarne kom dem allt rikare till del. Det fins nu mera intet tvifvel att vårt folk, af ålder känt för sin sällsynta skicklighet i husslöjd, är tillräckligt begåfvadt för att med framgång deltaga i den stora industriella täflingen nationerna

emellan. I naturlig smak och uppfinning stå vi icke särdeles tillbaka för någon, men kanske framför de flesta, och sedan på sista tiden genom statsmakternas försorg tidsenliga bildningsanstalter blifvit inrättade inom landet, behöfver icke heller den svenske industriidkaren i första hand sakna den vägledning hvilken icke ens de bästa naturliga anlag kunna umbära. Hvad de nya tekniska läroverken inom de få decennierna af sin tillvaro redan utträttat, tillhör oss icke att här söka beteckna. Samtidigt har kapitalbildningen fortgått i en skala om hvilken vi ännu för ganska få år tillbaka icke kunde göra oss någon föreställning, och hvad som nu mera återstår för lyftande af den större industrien torde hufvudsakligen vara en sådan förbättring i vår kreditlagstiftning, att näringsidkaren kan fullt och säkert förfoga öfver sina tillgångar och med det redan fullbordade arbetet förlägga det följande. Det komitéarbete för en behöflig reform i vårt utsokningsväsende som under flere år fortgått lär nu emellertid närma sig till sitt slut, och vi hoppas att nästa lagtima riksdag må blifva i tillfälle att på ett tillfredsställande sätt ordna denna viktiga del af vår lagstiftning.

Redan under den stora verdensutställningen i Paris 1867 hörde vi af många i ämnet erfarna män uttalas den tanken att de stora internationella expositionerna ut-

spelt sin rol och uppfyllt sin bestämmelse. De ofantliga kostnader som stater och enskilde för dem måste underkasta sig, har man sagt oss, motsvaras icke af de ekonomiska fördelar som deraf stå att hemta, och det fins nu mera andra och billigare medel för industriidkaren att göra sina tillverkningar kända på världsmarknaden. Dertill kommer att de politiska händelserna som vi sedan den tiden fått bevitna troligtvis för en längre tid skola lägga betydande hinder i vägen för sådana störartade anordningar, och det är all sannolikhet att ständiga utställningar i mindre omfång skola för den närmaste framtiden bättre uppfylla det åsyftade ändamålet.

Den 9 Maj detta år öppnades för allmänheten den ständiga utställningen vid Brunkebergs torg. Det är betydelsefullt att just den bygnad som under namn af De la Croix' hôtel en lång följd af år varit egnad åt musiken, dansen och sällskapsnöjena, nu mera fått den högre bestämmelsen att vara ett tempel för det nyttiga arbetet, och vi skulle i denna omständighet vilja se en bekräftelse på den gamla satsen att lyxen föregår och röjer vägen för civilisationen. Den fortgående odlingen alstrar allt större allvar i sinnena, och det nyttiga arbetet intager det rum som förut inkräktades af den blotta förströelsen, utan att den mensklige lyckan derpå blir lidande.

Redan i början af året förbereddes inom Stockholms Handtverksförening det arbete som nu kommit till utförande, och i Februari afläts den offentliga uppmaningen att deltaga i utställningen af den komité som för detta ändamål blifvit tillsatt, bestående af fabrikören *C. Th. Swanberg* såsom ordförande, samt hrr *Edberg*, *Rahm*, *Smidt* och *Mineur* såsom ledamöter. Det bör vara dessa män en icke ringa tillfredsställelse att deras värf blifvit utfördt på ett sätt som tillvunnit dem odeladt erkännande, och det har blifvit oss sagt att omsättningen af de utställda artiklarne redan vunnit en liflighet som ingifver goda förhoppningar om uppnående af det åsyftade ändamålet.

Tanken på en ständig utställning för alster af den mindre industrien och husslöjden i landsorterna uppstod under det möte som hushållningssällskapens ombud i början af 1870 hade i hufvudstaden, och förtjensten deraf tillkommer i första rum-

met landshöfdingen i Elfsborgs län greve *E. Sparre*, hvars lifliga intresse för den svenska husslöjdens befrämjande icke synes oss hafva vunnit hela det erkännande hvar till det är berättigadt.

Vi uttala denna öfvertygelse med särskildt afseende på greve Sparres motion vid 1870 års riksdag om statsunderstöd för en ständig exposition i Paris af svenska slöjdalster. Detta förslag blef föremål för mycket klander och vann icke understöd inom någondera kammaren, icke heller tro vi för vår del att ändamålet skulle hafva blifvit vunnit, äfven om ett än rikare anslag beviljats. Men tanken har icke varit ofruktbar, ty under öfverläggningen framlades viktiga sakförhållanden som angå den lilla industrien, och det väcktes för saken ett lifligare intresse, som icke varit utan nytta för dess framgång i annan form. Utom greve Sparre är det hrr *Cervin* och *E. Kock*, som förtjensten närmast tillkommer att hafva bragt Hushållningssällskapens utställning till verket.

Man må icke vänta att landsorternas slöjdalster skola uti mängd och prydlighet täfla med de dyrbara arbeten som blifvit uppställda af Stockholms Handtverksförening, utom naturligtvis de större fabriktillverkningarne från Gustafsberg (porslin) samt Limmared och Kosta (glasvaror), hvilkas smak och fulländning tåla jämförelse med de bästa utländska produkter af samma slag. Men de alster af egentligt handarbete, duk- och klädningstyg, korgarbeten, trä- och marmorsaker, konstgjorda blommor o. s. v., hvilka hittills uti ett icke särdeles betydligt antal blifvit aflemnade, visa den riktiga vägen som den mindre industrien har att vandra. Många anspråklösa näringsgrenar, som i olika trakter nått en icke ringa grad af utveckling, och hvaraf vi haft tillfälle att se prof vid landtbruksmöten i orterna, äro här ännu alldeles icke representerade, till exempel möbelarbetena från Bohuslän och vissa socknar af Vestmanland, äfven som de framstående korgflätningarne från Råby, jemte många andra vackra och nyttiga saker, hvilka börjat vinna afsättning äfven på större afstånd från tillverkningsorterna. Men för att sådana artiklar skola kunna leta sig fram äfven till främmande marknader, vore det af mycken vikt att prof deraf funnes att tillgå på sådana orter inom fädernes-

landet hvilka företrädesvis besökas af resande utlänningar.

Grefve Sparre har äfven inom sitt eget län inlagt många förtjenster om handslöjdens förkofran, och om vi ej misstaga oss, är det hufvudsakligen hans kraftiga initiativ som Elfsborgs läns Slöjdförening har att tacka för sin tillvaro. Om denna förenings omfattande verksamhet har en af ortens tidningar för några dagar sedan lemnat några intressanta underrättelser. Ehuru den endast bestått några få år, har den icke mindre än sjutton filialafdelningar med hvar sin särskilda styrelse i lika många särskilda häradar. Centralstyrelsen har sitt säte i Borås och synes stå i liflig samverkan med den der varande tekniska skolan. Föreningen har anordnat flere öfver all förväntan lyckade industri- och slöjdställningar, och den har genom samverkan och understöd från flere offentliga inrättningar åstadkommit en ganska rik och dyrbar samling af prof, afsedda till modeller för industri- och slöjdidkare inom länet, hvilka, jemte ett värdefullt förråd af tekniska böcker och tidskrifter, som finnes i Borås, med berömvärd liberalitet hållas tillgängliga för allmänheten. Personer af arbetsklassen med framstående anlag hafva blifvit understödda med stipendier för att kunna vidare utveckla sin arbetsskicklighet, och det är föreningens afsigt att framdeles använda de bästa af dem såsom undervisare i åtskilliga slöjder. Ett stort antal personer hafva genom föreningens försorg erhållit undervisning i nya arter af hemslöjd, och särskildt i halmflätning samt i tillverkning af mattor och halmhattar hafva icke mindre än 160 personer blifvit inöfvade. I sju socknar äro efter mönstret af de bekanta belgiska *écoles-métiers* organiserade slöjdskolor eller läroverkstäder, och flere nya äro under inrättning. Man har emottagit en beställning af 10,000 stolar för Ryssland, och man väntade dagligen modellritningar. Med rätta lägger föreningen vikt på spridning af ritkonsten, och en lärare har särskildt blifvit anställd för att införa denna nyttiga kunskap i länets folkskolor genom att lemna undervisning åt lärarne, för hvilka föreningen i detta syfte anslagit premier till ganska betydliga belopp. Anstalter äro vidtagna för införande af träoljetillverkning, torfberedning och tjärbränning, och när der-

till kommer att föreningen inledt förbindelser i främmande länder för att der ekaffa afsättning åt svenska slöjdalster, så kan man icke neka att denna förening under den korta tiden af sin tillvaro utvecklat en ganska omfattande verksamhet, hvilken förtjenar att tagas till mönster af alla som nitälska för vårt lands industriella förkofran.

Hvad som icke är minst tillfredsställande i denna nyvaknade rörelse för uppkallandet af ett kraftigt näringslif är, att den frigjort sig från alla fordringar på återinförande af skyddstullar. Grefve Sparre förklarade i sin ofvan omtalade motion uttryckligt, att om han äfven ansåg detta system nog hastigt öfvergifvet, ville han för ingen del yrka på dess upplifvande. Det är möjligt att öfvergången kunnat utan olägenhet ske något långsammare — derom vilja vi icke tvista med någon — men det är vår fulla öfvertygelse att vi gått i den rätta riktningen, och att en återgång skulle för det allmänna välståndet hafva de bedröfligaste följder. Det strides mycket om den ordning i hvilken ett folk lämpligast utvecklar sitt jordbruk och sin industri: protektionisten anser att den senare måste först genom skyddande tullsatser bringas till blomstring, innan jordbruket finner tillräcklig afsättning för att kunna bedrifvas kostmessigt, medan frihandlaren hyser den öfvertygelsen, att landbrukets uppkomst måste föregå industrien, hvars produkter i en välbergad jordbrukbefolkning finna sina säkraste afnämare. Tvisten har ingen praktisk betydelse, ty deri äro båda parterna ense att industrien och landbruket ömsesidigt understödja hvarandra och enderas betryck oundvikligt medför äfven den andras.

Man må vara frihandelns åsigter aldrig så tillgifven, så kan man icke neka att *Carey* har rätt, då han säger att den naturligaste och mest lönande handel är den som bedrifves mellan närboende, då produkterna förtäras på stället, och ingen frakt, eller blott en obetydlig, behöfver afdragas från varornas försäljningsbelopp. Denna sanning var redan för mer än hundra år sedan väl inredd i vårt fädernesland, och *Kryger*, kommissarie i rikets ständers manufakturkontor, kunde i sitt inträdestal i Vetenskapsakademien 1758 yttra, att om hela Sveriges och Finlands dåvarande be-

folkning bodt i en liten omkrets såsom Skåne eller Småland, skulle födan otvivelaktigt hafva varit rikligare och välståndet större. Men, fortfar han, när landets stora vidd flyttar dess få inbyggare långt ifrån hvarandra, då hindras handel och rörelse dem emellan: »städer och landsbygd råka då småningom i det tillstånd att de endast skiljas till namnet och vissa rättigheter, men ej till näringarne;» — fattigdomen qväfver landtmannens ifver att uppdrifva afkastningen af sin jord, då hans varor missbjudas af den utarmade industriidkaren, och han kan af dennes alster icke köpa mer än aldeles nödvändigt. Å andra sidan tvingas stadsbon — ty en industri på landet var då för tiden okänd — att, som det heter, »nytja samma lefnadssätt och näringsfång». Huru många af våra småstäder lefva icke ännu i dag af sitt lilla åkerbruk, ifrigt efterlångtande den tid då det kan tillåtas dem att lägga sig under landsrätt, till besparande af de dryga umgälder som den egna förvaltningen och jurisdiktionen föra med sig.

Det har mer än en gång blifvit anmärkt att en långt drifven husslöjd måste motverka arbetsfördelningen, utan hvilken intet mästerskap i något yrke är möjligt. Det är en obestriddlig sanning att den utomordentliga fulländning till hvilken många industrier blifvit uppdrifna icke vore möjlig utan en mycket långt drifven fördelning af detaljerna, och är aldeles gifvet att ingen kan lyckas som icke företrädesvis egnar sig åt en särskild sysselsättning och deri förvärfvar framstående skicklighet. Men lika säkert är, att arbetets allt för stränga begränsning till en enda detalj verkar skadligt för arbetarens helsa och själsförmögenheter, utom att han derigenom blir på ett betänkligt sätt urständsat att förvärfva sitt uppehälle, i fall det särskilda slag af arbete åt hvilket han egnat sig skulle en gång fattas honom eller någon partiel kroppskomma till dess utöfvande göra honom oskicklig. Den stora krisen i bomullsfabrikationen, som i England blef en följd af det nordamerikanska kriget, var särdeles egnad att väcka tänkares och menniskoväners uppmärksamhet på faran för arbetaren af en allt för ensidig sysselsättning, och många förslag hafva varit å bane att i den första skoluppfostran inlägga en motvigt der-

till, genom att inöfva barnet i några af de enklaste arbeten af de slag som mest förekomma i det dagliga lifvet, särdeles sådana som höra till jordbruket. En särskild anledning till sådana bemödanden har varit den erkända svårigheten för emigranter från de öfverfyllda fabriksnäringarne att taga sig ut såsom nybyggare i aflägsna, ouppodlade och glest bebyggda trakter af jorden.

För oss svenskar har denna fråga en särskild betydelse ur flere synpunkter, och om något land är företrädesvis egadt för en utvecklad husslöjd så är det vårt. De långa höst- och vinterqvällarna, då allt arbete utom hus hvilat, de långa afstånden mellan grannarne, som nödga en hvar att hålla sig rustad för de vanliga behöfvens fyllande utan biträde af andra, folkets naturliga uppfinningsgäfv och händighet, som endast behöfver ringa uppmuntran för att göra sig gällande, och slutligen den rika tillgången på råämnen och rörelsekraft, som på andra ställen skulle uppvägas med guld, men här ännu äro så godt som allmän egendom — allt detta gör husslöjden hos oss naturlig och nödvändig. Den jordbrukare som har en skicklig smed i sitt närmaste granskap behöfver ej komma i förlägenhet vid minsta bristfällighet på sin åkerbruksredskap, och så snart han kan fördelaktigare använda sin tid på annat, är det naturligt att han ej bör befatta sig med hvad en annan gör bättre, för att derför åsidosätta något som han å sin sida gör bättre än någon annan. Den förr i våra landsbygder så vanliga färdigheten i de enklaste handgreppen i smide och snickring har också mycket aftagit, i den mån särskilda handverkare satt sig ned i deras närhet. Men det återstår ännu mycket yrkesarbete som med fördel kan förrättas i hemmen, om icke för annat, åtminstone för att fylla en ledig tid. Sedan nu mera ett billigt lysämne står afven den fattigaste till buds, är det intet skäl hvarför ej de manliga medlemmarne af hushållen på landet skulle under de långa vinterqvällarne vara mindre än kvinliga sysselsatta med något nyttigt arbete.

Det torde icke vara nödvändigt att här fästa uppmärksamhet på det välgörande inflytande som omvexling i arbetet utöfvar på sinnet, och redan af denna anledning borde lämpliga handarbeten utan allt afseende på den stora praktiska nytta en

viss grad af skicklighet deri medför i det dagliga lifvet, icke vara förvisade från de klasser som hufvudsakligen sysselsätta sig med tankearbete. Att denna sanning i förra tider varit inredd vida allmänare än nu, derpå gifver oss historien åtskilliga vittnesbörd. Magnaterna under vårt stora sekel voro lika litet som den franska aristokratien före revolutionen obekanta med bruket af de vanligaste snickareverktygen, och ännu förvara muséerna minnen af sådant dilettautarbete, som röja en ovanlig grad af öfning. De första årtiondena af adertonhundratalet var ej det allmänna tänkesättet vänligt mot sådana sysselsättningar för de manliga medlemmarne af de bildade stånden; man hade då mycket exklusiva åsigt, och det ansågs knappast anständigt för en väl uppfostrad ung man att röra vid andra verktyg än möjligen dem som hörde till utöfningen af de bildande konsterna.

Sedan den tiden hafva emellertid förnuftigare åsigt gjort sig gällande, och det har blifvit en heder för en hvar att kunna förrätta godt och nyttigt arbete af hvad slag som helst. Det fins familjer bland våra mest ansedda, hvilkas alla manliga medlemmar lärt ett handverk, och man har sett praktfulla boningshus uppföras på stora gods, i hvilka, vid sidan af de eleganta sällskapsgemaken, husherrn låtit inrätta sin lilla behändig smedja eller snickareverkstad. Den vackra och nyttiga smaken för kropparbetet såsom en vederqvickelse synes äfven göra sig gällande i andra länder, och det är eget att se i nyss utkomna häften af en parisisk tidskrift, som länge och med värma uppmanat de bildade klasserna af båda könen att med allvar egna sig åt landtekonomen, vinkar framkastas om lämpligheten för den bildade landtbrukaren att låta inrätta för sig en liten snickareverkstad, der han kan söka förströelse från sina vanliga bestyr i tillverkandet af små nyttiga hushållsartiklar.

I vårt grannrike Danmark har intresset för manliga handarbeten under de sista åren blifvit än mer utveckladt än annorstädes; man har anlagt talrika handverkskolor både i städerna och på landet, och i Köpenhamn utgifves sedan början af detta år en särskild månadsskrift under titel *Nordisk Husflids-Tidende*, innehållande icke blott anvisningar till utförande af sådana

enklare arbeten som kunna förrättas på lediga timmar i hemmet, utan äfven underrettelser om husflitens tillstånd och utveckling i Norden och andra länder. Vi tillåta oss att ur första numret af denna lilla älskvärda tidskrift låna följande rader, i den förhoppning att de lifligt skola tilltala en och annan af våra läsare:

Det gifves väl knappast något nyttigare och ädlare »tidsfördrif» för äldre och yngre än *System med en og anden lille Haandgjerning i Hjemmet*. När gossen har lagt bort sin bok, när ynglingen har behof af förströelse, när mannen låter tanken och anden hvila från sitt allvarliga lefnadskall, då äro bullrande nöjen bland kamrater och vänner blott allt för ofta det enda tidsfördrif man söker och finner behag uti; men huru ofta stjåles ej härmed glädjen från hemmet, lifskraften ur hjertat och penningarne ur pungen; huru ofta smyger sig icke lasten obemärkt och blott allt för säkert in i den unga mannens själ, huru ofta blifva icke ett sjukt sinne, slapphet och armod följderna deraf att man icke haft förstånd och smak att hemta uppmantran, glädje och styrka i en god användning af sina fritimmar.

Huru välsignadt skulle det icke vara om dessa rätt kunde knyta ungdomen vid hemmet i stället för att aflägsna den derifrån, kunde gifva den smak för hemmets behag i stället för att lägga grunden till en orolig åtrå efter tomma och förtärande förlustelser, kunde bibringa den förstånd att roa sig sjelf, i stället för att låta roa sig af andra. Då skulle vår tids ofta lika så overksamma, slappa och lata som hjälplösa unga män, hvilkas ordstaf, »det orkar jag inte», är så väl bekant, utbytas mot en sund, öfvad, glad och lefnadsfrisk ungdom, grundvalen för »män med det fasta hjertat», som äro Danmarks mål.

Ett af de medel som kraftigast skulle kunna samverka med upplysning och andlig utveckling till detta sköna måls uppnående är en mera utvecklad husflit, ett led i uppfostran som har sin betydelse för rikemanssonen lika väl som för hyddans barn, som kan skapa lycka och tillfredsställelse för grefvens gosse liksom för dagkarlens, i det den lärar honom att söka och finna glädjen i eget arbete i stället för i andras ansträngningar, låter ynglingen finna en ren och sund förströelse i att med sina händers småsysslande sprida trefnad i hemmet, låter fadren upplefva sina lyckligaste fritimmar omgifven af hustru och barn i sysselsättningen med ett roande handarbete, och gjuter frid i den gamles glada sinne, när han nedlagt sitt förra trägna lefnadskall och finner en ombärlig och välsignelserik ersättning deraf i sitt handarbete.

En af våra bästa illustrerade tidskrifter prydes af en vacker vignett, som föreställer den husliga kretsen samlad kring aftonlampan, de kvinliga medlemmarne syssel-

satta med handarbeten, medan hufvaden föreläser något ur en god och underhållande bok. Den lilla tidning ur hvilken vi lånat ofvanstående rader har också en vignett, föreställande barnen sysselsatta med lättare handarbeten, medan en äldre ledamot af familjen är verksam vid en sirlig hyffelbänk. Båda bilderna äro hvar för sig väl berättigade, och det ena goda förskjuter icke det andra, men vi skulle gerna vilja se en förening af båda. Det är en allmän klagan att vår tids ungdom sitter för länge på skolbänkarne och förnöter med lexor en dyrbar del af den ingående mannaåldren. Anmärkningen har sin befogenhet, och det är sannolikt att den komité som är nedsatt för omarbetande af stadgan för elementarläroverket, och som nu snart, efter ett längre afbrott, är färdig att åter börja sitt arbete, kommer att framlägga förslag syftande på förkortning af den långa skoltiden. Vi önska all framgång åt ett så lofligt bemödande, men härmed är icke allt uträttadt som behöfves, ty äfven med all möjlig begränsning af läroämnena, och med användande af de allra bästa metoder, blir det omöjligt att afsluta den rent teoretiska undervisningen förr än ynglingen uppnått en jembeförelsevis mogen ålder. Under hela denna tid är han för sitt uppehälle uteslutande beroende af föräldrars eller andra anhöriges frikostighet, och det hör till de vackraste sidorna hos de bättre af vår tids ungdom, att de sjelfva djupt och plägsamt känna tyngden af detta beroende. Systrarne kunna ganska tidigt göra sig litet nyttiga i familjen, och sjelfva

deras lekar äro egnade att framkalla smak för det nyttiga arbetet, medan bröderna, utrustade med större krafter både till kropp och själ, vanligen se sig ur stånd att uträtta det minsta för gemensam nytta, eller genom eget bemödande skaffa sig medel att tillfredsställa små oskyldiga önskingar. Hvar och en, som haft någon erfarenhet af det välgörande inflytande som en väl afpassad omvexling i sysselsättningar utöfvar både på kropp och själ, skall lätt öfvertyga sig att det bästa medlet mot den mycket omordade öfveranstängningen i skolorna, och dermed följande fysiska olägenheter, vore att bereda ungdomen passande tillfällen till nyttigt kroppsarbete. Lekar, gymnastik och vapenöfningar äro i och för sig goda, men det fattas dem alla ett väsentligt, nemligen den tillfredsställande känslan att något dermed uträttas. Skolan kan i det afseendet svårligen uträtta mer än att i sina fordringar på ynglingens tid gifva med sig så mycket att han kan använda någon timma af dagen på ett uppfriskande kroppsligt arbete: eggelsen dertill måste komma från hemmet. Den rena glädjen att se något nyttigt komma ur händerna, och den afledning för en sjukligt öfverretad fantasi som derigenom åstadkommes, skall bättre än både sjukgymnastik och dietetiska medel återföra hellsans färg på många bleka kinder, och blifva ett medel att framkalla »en sund, öfvad, glad och lefnadsfrisk ungdom», grundlaget för »män med fasta hjertan», som är Sveriges mål lika väl som Danmarks.

Litteratur.

Om arternas uppkomst genom naturligt urval eller de bäst utrustade racernas bestånd i kampen för tillvaron, af *Charles Darwin*. Öfversättning från femte originalupplagan af *A. M. Selling*. Förra häftet. Stockholm. L. J. Hierta. 1870.

Charles Darwin's lära om arternas uppkomst i växt- och djurriket, tillämpad på skapelsehistorien, af *Dr Friedrich Rolle*. Öfversättning af *R. Sundström*. Stockholm. S. Flodin. 1870.

The Descent of Man, and Selection in Relation to Sex, by *Charles Darwin*. London, Murray 1871. Two volumes 8:o.

II.

Naturvetenskapens ändamål är intet annat än sauning. Hennes idkare hafva icke att bekymra sig, om följderna af deras upptäckter stå i öfverensstämmelse eller motsägelse med rådande åsigtter. De uppställa sina förutsättningar såsom på försök, och om hypoteserna bekräftas af olika, inbördes oberoende fakta, upphöjas de till värdet af teorier. Men ingen teori är evig, ty den kan lätt af kommande undersökningar blifva modifierad eller till och med

vederlagd. Systemen äro därför endast hvilopunkter på den oändliga forskningsbanan. Men de äro därför icke värdelösa: de tjena att liksom ramen kring en tafsa sammanhålla, förklara och förkroppsliga hela forskningens innehåll på ett gifvet stadium.

Darwin har icke heller framlagt sin lära om människans härstamning såsom en trosdogm, utan såsom en hypotes, till att förklara den stora mängd af iakttagelser öfver de organiska livsformerna som han med utomordentlig flit samlat under fyratio års oafbruten vetenskaplig verksamhet. Han har ingen afsigt att störta ett befintligt system, och han säger ganska tydligt i inledningen till sitt arbete, att han aldrig skulle hafva skrivit det, om han icke redan sett att föreställningen om arternas oberoende skapelse håller på att ramla. »Afsigten med detta verk», heter det, »är först att betrakta, om människan, liksom hvarje annat species, härstammar från någon förut existerande form, för det andra att utforska sättet för hennes utveckling, för tredje att undersöka värdet af skiljaktigheterna mellan de så kallade människoracerna».

»Det har ofta och med eftertryck blifvit påstådt», säger han vidare, »att människoslägtets ursprung skulle vara en evigt olöslig gåta. Men okunnigheten alstrar vida oftare säkerhet än vetande. Det är alltid de som veta föga, och icke de som veta mycket, hvilka påstå att det ena eller andra vetenskapliga problemet är olösligt. Slutföljden att människan, på samma sätt som andra arter, härstammar från några lägre och utdöda former är alldeles icke ny. *Lamarck* kom redan för många år sedan till denna åsigt, hvilken nyligen blifvit upptagen såsom egen af flere utmärkta naturforskare och tänkare, t. ex. *Wallace*, *Huxley*, *Lyell*, *Vogt*, *Lubbock*, *Büchner*, *Rolle* m. fl., och framför allt af *Häckel*. Den sistnämde har utom sitt stora verk »*Generelle Morphologie*» (1866) ännu senare utgifvit sin »*Natürliche Schöpfungslehre*» (1868 och 1870), hvori han på ett omfattande sätt afhandlar människans släktledning. Hade denna bok utkommit innan mitt arbete var nedskrifvet, skulle jag sannolikt aldrig hafva fullbordat det; nästan alla de slutsatser till hvilka jag kommit finner jag bekräftade af denne forskare, hvars kunskaper i flere fall äro rikare än mina egna».

Vi finna bland de af Darwin citerade namnen sådana som hos oss hafva en mycket dålig klang, *Lubbock*, *Vogt* och fram för allt *Büchner*, hvars bok »*Kraft och Materia*» med all rätt blifvit föremål för en ganska sträng kritik, så väl i några periodiska skrifter som i ett särskildt utgifvet arbete. Hvad som är ett så motbjudande drag hos denne och några andra tyska författare är den triumferande cynism hvarmed de föra sin materialistiska åskådning till torgs, och den fientlighet de ådagalägga mot den ideella uppfattningen af skapelsen. Sir *Charles Lyell*, *Wallace* och *Huxley* äro, liksom Darwin, afgjorda realister, så vidt som de vid sina undersökningar utgå från erfarenheten och icke af någon hänsyn, vare sig till de religiösa dogmerna eller till det gängse föreställningssättet, låta afhålla sig från att öppet framlägga sina slutsatser. Men hela tonen i deras framställning är en annan, och de döma blott efter hvad de sett till hvad som kan menskligt dömas: de slutliga orsakerna och sjelfva livets ursprung försöka icke att genom maktspråk förklara. Med hvilken blygsamhet Darwin talar om sin hypotes angående vårt släktes ursprung hafva vi nyss sett; han har ingen afsigt att drifva tron på det gudomliga ur verlden eller att göra proselyter åt hädelser. I allmänhet har han en stor skygghet för att uttala sig i »spekulativa» saker, och den utomordentliga varsamhet hvarmed han undviker dem synes oss röja en hög grad af hjertats fromhet. Vi anse oss böra förutskicka dessa erinringar, då vi nu gå att framställa några af de omständigheter hvilka Darwin anser tala för människans härstamning från en lägre form. Vi torde sedermera få tillfälle att ådagalägga, att om äfven de redan förebragta bevisen, eller de som framdeles kunna förebringas, anses tala för ett sådant upphof i hvad som rör hennes kroppsliga del, så är dermed ingen ting förändradt i hennes andliga förhållanden, ingen ting förnekadt af det som hör till hennes sanuufärdigt gudomliga ursprung.

Darwin börjar med kroppsbildningen. Det är väl bekant att människan är skapad efter samma typ som alla de öfriga däggdjuren. Hvarje knota i hennes benstomme har sin motsvarighet hos apan, flädermusen och skälhunden; lika så hvarje nerv, mu-

skel och inelfva. Med hjernan är samma förhållande, och Bisehoff, som är en af darwinismens mest afgjorda motståndare, medgifver att detta organ, det betydelsefullaste af alla, är i sina veck och fogar hufvudsakligen lika beskaffadt hos orang som hos människan.

Vända vi oss från formerna, träffa vi samma öfverensstämmelser i den fysiologiska inrättningen. Icke blott den mikroskopiska undersökningen visar samma beståndsdelar i blod, cellväfnad, benbyggnad och så vidare: djur och människor kunna meddela hvarandra vissa smittor, och äfven icke contagiösa sjukdomar förekomma hos apan liksom hos människan, t. ex. katarr, tvinsot, slagfluss, maginflammation, grå starr m. fl. Läkemedel verka på dem alldeles såsom på oss: många arter af apor hafva samma smak för té och kaffe; de röka tobak med stort välbehag, öfverlasta sig af starka drycker när de komma öfver dem, och rusets följder äro de samma hos dem som hos människan. Samma slags parasiter hemsöka deras inelfvor; månvevlingarne utöfva samma slags inflytelse på vissa af deras förrättningar, hvilka icke en gång äro begränsade till de högre djurarterna; sår och yttre skador uppkomma och läkas på samma sätt; alstringen och reproduktionen af stympade kroppsdelar äro de samma. Aporna födas i nästan lika hjälplöst tillstånd som våra egna barn, afvika såsom små fullkomligt lika mycket från föräldrarnes utseende, och komma inom vissa arter lika sent till mognad som människorna. Olikteterna mellan individer af de särskilda könen äro fullkomligt parallela, och det är knapt möjligt att öfverdrifva den nära öfverensstämmelsen som i form, struktur af hinnor och cellväfnad, kemisk sammansättning och allmän konstitution eger rum mellan människan och de högre apsläktena.

Ännu underbarare blir denna öfverensstämmelse när man betraktar det ofödda fostret. Det är knappast möjligt att i de tidigare stadierna skilja ett menskligt embryo från de öfriga ryggradsdjurens. Lemmarne utveckla sig efter hand i alldeles samma ordning; hjertat är i början endast en pulserande säck, afsöndringarne ske ännu på samma sätt som hos kloakdjuren; antydning finnes till gälar, som samman-

växa i den mån lungorna utbildas, och stortån, som bildar stödjepunkten då människan går och står, och hör till en bland de mest utmärkande egenheterna i hennes kroppsbyggnad, står såsom hos apan ut i vinkel från de öfriga, liksom enkom skapad för klättring i träden. En verklig svans utspringer från svansbenet. Vid sex månaders ålder är embryot öfver hela kroppen lätt beklädt med fint ulligt hår, äfven öfver panna och öron: endast handens insidor och fotsulorna äro såsom hos alla lägre djur nakna. Det är, såsom man vet, stor olikhet mellan särskilda individer och familjer uti hårbeklädnadens rikedom, och ehuru t. ex. de flesta européer hafva fullkomligt hårfria skuldror, äro dessa kroppsdelar hos andra bevuxna med täta tofsar. Synes icke allt detta häntyda derpå att vårt slägte i sin första skapnad varit helt och hållet hårbeklädt?

Vid de rudimentära organerna fäster Darwin mycken vikt. Somliga människor kunna, liksom hästarne, röra öronen fram och åter samt rynka hufvudsvålen, en lemning af förlorade hudmuskler. Ett sådant rudiment är blindtarmen, som nu är utan alla funktioner. Det fins ett annat rudiment som närmar oss till foglarne, nemligen antydningen om en blinkhinna eller tredje ögonlock, d. v. s. den hud hvarmed dessa djur mot vattnet vid dykning eller mot starkt solljus betäcka ögongloberna. Hos fyrhänderna och några andra däggdjursordningar, isynerhet rofdjuren, fins nära nedre ändan af öfverarmsbenet en kanal, genom hvilken de nedre extremiteternas hufvudnerf löper, och någon gång äfven den stora pulsådern. Hos människan fins vanligen ett tydligt spår af denna kanal; stundom är han så utvecklade att stora armnerven löper genom honom. Detta anses nu vara förhållandet med hver hundrade, men har förr varit långt vanligare: $4\frac{1}{2}$ proc. af de skelett som blifvit upprädda på *Cimetière du Sud* i Paris visa denna egenhet, mot 25 proc. af människoben från det celtiska kumlet i Auteuil, samma procentantal i benhålan vid Orroney, som anses vara från bronsperioden, och 30 proc. i hålorne uti Lesse-dalen, hvilka tillhöra rendjursperioden. Hos Gaucho-racen i Sydamerika skall denna kanalbildning ännu vara den vanliga. Det är anmärkt att spåren af sådana avvikelser som närma

menniskan till de lägre djurklasserna äro talrikast hos de forntida racerna.

Darwin sammanfattar på följande sätt resultatet af de fakta för hvilka vi nu i största korthet redogjort, och som utgöra innehållet af hans första kapitel:

Den öfverensstämmande bildningen af hela kroppen hos hvarje medlem af samma klass blir genast fattlig, om vi antaga deras härstamning från en gemensam stamfader, och på samma gång jemväl deras senare inrättning för skiljaktiga livsvilkor. Efter hvarje annan uppfattning är likheten i form mellan människans eller apans hand och hästens fot o. s. v. fullkomligt oförklarlig. Det är ingen vetenskaplig förklaring, om man säger att de alla äro bygda efter samma idéella plan.

För att begripa tillvaron af rudimentära organer behöfva vi blott antaga att tidigare förfäder egt de ifrågavarande delarne i fullkomligt tillstånd, och att de under förändrade lefnadsvanor blifvit betydligt förminskade, anledningen till följd deraf att de icke vidare brukades, eller af det naturliga urvalet mellan individer som varit minst belastade med öfverflödiga organer. Det kommer snart den tid då man skall förundra sig deröfver, att naturforskare, som i följd af djupgående jemförelser varit nära förtrogna med människans och de andra däggdjurens bygnad och utveckling, hafva kunnat föreställa sig att hvar och ett af dem tillkommit genom en särskild skapelse.

I de närmast följande kapitlen behandlar Darwin »de andliga krafterna» hos människan och djuren, det vill säga sinnestypen, instinkterna och de olika sätten att handla, i fall ett sådant uttryck vore tillåtet om djuren. Vi tro dock att det är händelsen, ty många djurslag handla med verklig besinnning och taga lärdomar af erfarenheten, så att de t. ex. icke flere gånger gå i samma snaror eller förtära af sådana växter som de en gång funnit vara giftiga, och de samhällsbyggande släktena med verklig vishet bereda och utföra gemensamma planer. På detta område är emellertid Darwin något mindre hemmastadd, och han erkänner med fullkomlig öppenhet att hans vyer här äro öfvervägande »spekulativa», det vill säga blotta förmodanden, samt väntar till och med att många bland dem skola befinnas irriga. Grundtanken är emellertid den, att ehuru det intellektuella afståndet mellan den lägst utbildade människan och de högsta däggdjuren är omätligt, så ligger dock skillnaden mer i graden än i väsendet, att den med andra ord är kvantitativ men icke kvalitativ. Han säger också att i afseende

på andliga förmögenheter är afståndet större mellan de lägsta fiskarne och den högsta apan än mellan henne och de lägst stående menniskoracerna, och att dessa afstånd förmedlas genom otaliga mellanrader.

Menniskan är utrustad med samma sinnen som djuren, resonerar han, och följaktligen måste äfven de hufvudsakliga sinnesuttrycken vara de samma. Äfven några instinkter har menniskan gemensamma med djuren, såsom sjelfupphållelsedriften, köns- och moderskärleken, förmågan af digifvande o. s. v. Apan fläktar bort insekter från sin sofvande unge, och man har sett apmödrar tvätta sina barns ansigten i flodvatten. De adoptera föräldralösa ungar och dela födan mellan dem och sina egna foster. Djur hafva ädelmod: man har sett blinda pelikaner matas och vägledas af sina likar. Fröjd och smärta, lidande och glädje, förete samma verkningar; djurens ungar leka, till och med myrornas: de jaga, kullkasta och låtsa bita hvarandra. Förskräckelsen röjer sig på aldeles lika sätt, genom musklernas förlamning, hjertklappning och hårets uppresande. Misstänksamhet är ett vanligt drag hos djuren, och man har många anekdoter om en länge öfverlagd hämd. Djur hafva äregirighet och äro känsliga för utmärkelser; apor hafva visat sinne för inbillade förolämpningar och tåla icke att man skrattar åt dem. Hundar påstås kunna visa en viss grad af blygsamhet; djurens förmåga af förädling genom uppfostran är väl bekant; de förlora i tama tillståndet några af de egenskaper som de egt i det vilda, men förvärfva nya som fortplantas genom arf. *Lartet* har visat att flere däggdjursordningar hafva större hjerna än deras förebilder under tertiär-perioden.

Man har påstått att djur icke kunna begagna verktyg; detta vederlägges dock af nyare forskare. Apor nyttja stenar till att krossa nötter och störar såsom häfstänger för att lyfta tyngder. De menniskolika aporna bygga sig tillfälliga hyddor i träden, orang betäcker sig om natten med pandanusblad för att skydda sig mot kölden, och man har sett en pavian kasta en bastmatta öfver hufvudet för att värna sig mot middagshettan.

Om vissa djurarters förmåga af meddelande kan man icke hysa något tvifvel. Vi hafva i denna tidskrift för icke länge

sedan gifvit prof på några fall af en sådan förmåga, och Darwin upptager flere af dem, bland andra myrornas sätt att meddela sig genom sina antenner. Djur och människor kunna förstå hvarandra, och vi läste nyligen om en i Londons zoologiska trädgård befintlig bengalisk elefants utomordentliga glädje, när någon tilltalade honom på hindostanska. Den moderna språkforskningen förkastar nu mera all tanke på språkens uppkomst såsom färdiga, till stöd för hvilken åsigt blifvit anförd den fullständighet som många okultiverade folks språk visa i sina grammatiska former. Men nu är det bevisadt att dessa många kasus- och verbaländelser småningom uppkommit genom förenig mellan flere ord, hvilkas fogar och kanter så att säga blifvit småningom bortnötta, och det är ej heller i dem utan i uttryckens klarhet och ändamålseulighet som ett språks fullkomlighet ligger. Naturen försöker allt jemt, när hon skapar, och vi kunna ganska långt till baka följa en del af hennes försök på språkbildningens område. Alla däggdjur hafva ljudorganerna bygda nästan likasom människan, och om hon ensam utbildad dem till fullkomlighet, så kommer det utan tvifvel af hennes öfverlägsna intelligens, som efter hand skapat behovet af otaliga serskilda beteckningar. Man kan, säger Darwin, tänka sig att menniskans aflägsnare urstamfäder icke begagnat sina talorganer på annat sätt än till några få oartikulerade ljud, för att beteckna vissa enkla föreställningar, liksom ännu i dag de gibbonartade aporna. Genom lång öfning utvecklades språkorganerna, och när talets gåfva i sin första ofullständiga form slutligen var eröfrad, återverkade den i oerhörd grad på utvecklingen af de andliga förmögenheterna. Huru foglarnes sångförmåga utvecklas genom öfning, liksom jagthunden kan uppfostras att genom olika ljud beteckna olika iakttagelser, är allt för väl bekant. På samma sätt kan det menskliga språket hafva småningom utvecklats sig efter den stigande intelligensens vidgade fordringar; det fins ännu vilda stammar som icke kunna räkna längre än till fyra, och som sakna alla ord för allmänna föreställningar eller begrepp. Afståndet mellan dessa och de högst civiliserade språken är efter alla nyare språkforskares omdöme omätligt.

Vi hafva redan sagt att Darwin erkänner skilnaden mellan den lägsta människan och det högsta djuret vara ofantlig. En apa skulle kunna uppgöra planer att plundra en trädgård och begagna stenar och stötar såsom verktyg dertill, men aldrig forma ett verktyg åt sig sjelf; hon kan utan tvifvel härma farliga djurs läten, för att varna sina anförvanter för deras öfverfall, och göra dem simplare nödvändiga meddelanden, men att fatta en idé och uttrycka den genom en följd af artikulerade ljud går öfver hennes horisont. Hon har kärlek för sina ungar och visar en hög grad af uppoffrande tillgifvenhet för sina likar, men till den oegennyttiga kärleken för alla varelser som är menniskans ädlaste attribut kan intet djur höja sig. Men alla dessa audliga skiljaktigheter ligga i måttet, icke i väsendet. I hvilken ålder utvecklar sig tankeförmågan hos det nyfödda barnet? när blir det sjelfmedvetet och kan reflektera öfver sin egen tillvaro? Vi kunna icke svara derpå, och icke heller besvara samma fråga med afseende på den uppåttstigande serien af organiska varelser. Det till hälften instinktliska, till hälften konstmessiga i språket bär ännu allt jemt prägeln af småningom fortgående utveckling. »Den förädlade tron på Gud är icke en gång alla människors gemensamma tillhörighet, och tron på verkande andliga krafter följes på naturligt sätt af hennes öfriga intellektuella utrustning. Den sedliga känslan är kanske det bästa och högsta skiljemärket mellan människan och de lägre djuren».

Sedan Darwin i ett par följande kapitel behandlat den frågan, huru den ursprungliga typiska enheten inom djurverlden kunnat bryta sig i en sådan oändlig mångfald af former, och funnit svaret dels i det naturliga urvalet, enligt hvilket små fördelaktiga afvikelser från föräldrarnes egenskaper utbildas hos barnen och förstärkta lemnas i arf åt deras efterkommande, dels i striden för tillvaron, i följd hvaraf endast de bäst utrustade individerna af hvarje släkte lyckas öfvervinna de af naturen fiendliga inflytelser de vid hvarje steg möta, och genom detta oupphörliga krig ytterligare stärka de särskilda egenskaper genom hvilka segren betryggas, kommer han till det stora problemet att finna menniskans plats i organismernas oändliga kedja.

För att kunna fullt följa hans tankegång måste vi göra klart för oss hvad som förstås med typ- och artbegrepp. En för alla tider bestående klassifikation af naturföremålen finnes icke, och det system som forskningen uppbygger af de vid en gifven tidpunkt samlade materialerna måste rifvas och ombyggas, så snart nya ledande fakta komma i dagen. Linnés sex fasta djurklasser sönderföll under Cuvier's finare analys i 19, ordnade under 4 allmänna typer eller organisationsplaner, hvilka dock ömsesidigt beröra hvarandra, och oupphörigen upptäckas nya förmedlande former, så att den ena typen liksom flyter in i den andra. Den högsta familjen af ryggradsdjuren, simiaderna eller aporna, innehåller två grupper, rahnäsiga och plattnäsiga, af hvilka den förre tillhör gamla kontinenten, den senare den nya. Vi behöfva icke ingå på de särskilda karakterer som skilja dem, utan nöja oss med den erinran att deras afsöndring ligger mycket långt till baka i tiden. Menniskan öfverensstämmer i sin skapnad närmast med katarhinerna eller gamla världens apor, och man kan deraf sluta att hon med dem haft en gemensam stamfader, hvilken Darwin sätter så långt till baka som under den första delen af tertiärperioden. Vi få likväl deraf icke draga den slutsatsen att denne urfader varit den samme som någon nu lefvande apa, eller ens varit särdeles lik någon af dem. Då man vet att de på hvarje trakt af jorden nu lefvande däggdjuren äro närmast beslägtade med de utdöda djurarterna på samma trakter, och Afrika i forntiden beboddes af just de apor hvilkas efterkommande närmast liknade människan i utseende och skapnad, synes man deraf kunna sluta att Afrika äfven varit den ännu osplittrade ordningens första hemort. Dock fans äfven i Europa i början af tertiärperioden en med människorna jemnstor apa, och från denna period har så lång tid förflutit och jorden undergått så många förändringar, att god tid funnits för mycket vidsträckt vandringar.

Då denna varelse först förlorade sin hårbeklädnad, bebodde hon sannolikt ett varmt land och närde sig af de frukter som alstras af ett sådant klimat, och som under den tidigare eocen-perioden de högre aporna redan skilt sig från de lägre, måste

menniskan, hvars kroppsbyggnad företer starka modifikationer i förhållande till de högre aporna, redan i första början af den tertiära tiden brutit sig lös från katarhinerna.

Gå vi ännu ett steg längre till baka i tiden och utvecklingen, träffa vi en klass af djur, den närmast högsta i ryggradsdjurens högsta ordning, hvilken naturforskarna kalla *Lemurider*, samma ord med hvilket romarne betecknade spökuppenbarelserna af sina förfäder. Af denna klass finnas ännu på Madagaskar och annorstädes lefvande afkomlingar, hvaribland den efter sitt prydliga halsskägg uppkallade kraglemuren. Denna grupp med sina talrika afvikelser pekar å ena sidan upp till de fullkomligare simiaderna, å den andra ned mot de mindre utvecklade däggdjuren, och man får ej allt för mycket förvåna sig öfver frånvaron af kända öfvergångsformer, när man vet att detta är förhållandet äfven med lägre stående former, så att t. ex. afbrottet mellan den besynnerliga, i Australien ännu lefvande *Ornithoryncus* och de öfriga däggdjuren tills vidare är oförmedladt, och de trakter af jorden som sannolikast borde innehålla fossila rester af de menniskan närmast liknande grupperna ännu icke varit föremål för geologisk undersökning.

En lägre afdelning af däggdjursklassen äro pungdjuren, en i de äldsta geologiska perioderna vida mer utbredd art än nu, och från dem är blott ett steg till monotremerna, med hvilka de få ännu lefvande marsupialerna eller pungdjuren stå i påtaglig släktskap. Dermed hafva vi kommit till yttersta gränsen af däggdjursklassen, och nedanför möta oss de fyra öfriga ordningarne af ryggradstypen, foglar, krypdjur, batrachier och fiskar. Då de sistnämnda äro de lägst organiserade af alla vertebraterna, har man velat sluta till att samtliga ryggradsdjuren härstamma från någon fiskartad form, ännu ofullkomligare organiserad än dess nu lefvande lägsta representanter. Darwin antyder att brytningen mellan land- och vattenbyggande arter föregått i trakter som periodiskt öfversvämmas af hafvet, eller på gränsområdet mellan ebb och flod, och om vi icke missförstått honom allt för mycket, vill han ur denna omständighet härleda den inflytelse som månsvexlingarne ännu utöfva på åtskilliga

lifsförhållanden inom den organiska världen. Om man nu, med ledning af de rudimentära organerna och de karakteristiska egenskaper hvilka undantagsvis uppenbara sig såsom återgångar, samt i synnerhet med tillhjälp af morfologiens och embryologiens lagar, skådar till baka från människans närvarande beskaffenhet, skulle man komma till följande schema. Stamfäderna för primaternas ordning inom ryggradsprovinsen voro sannolikt hårbeklädda, och båda könen hade skägg; deras öron voro spetsiga och kunde röras, liksom hufvudsvålen och andra huddelar voro försedda med verksamma rörelsemuskler såsom ännu är fallet med aporna, och de hade, liksom flere af dessa, en rörlig svans. Stora pulsådern och öfverarmsnerven lupo genom den så kallade suprakondyloid-kanalen; blindtarmen hade en långt större utsträckning och verkliga förrättningar att utföra. Stortåns utåtvikna läge antyder på en gripfot, ämnad att underlätta klättringen i träden, der dessa varelser förmodligen hade sina bostäder. I en ännu tidigare period fördes de naturliga afsöndringarne genom en kloak såsom hos echidnan och Ornithoryncus, och ögat var skyddadt af ett tredje ögonlock eller blinkhinna, såsom hos foglarna. Än längre till baka måste dessa varelser hafva lefvat i vattnet, efter som morfologien säger oss att våra lungor ursprungligen uppkommo ur en ombildad simblåsa, som verkade hydrostatiskt, och öppningarne på halsen af det menskliga embryot antyda på ursprungliga gälar. Hjertat var en enkel pulserande säck, en spinaltråd ersatte ryggknotspelaren, hjernan var liten eller ingen, såsom hos lancettfisken, och långt bort, bakom en räcka af oöfverskådliga tidsåldrar, skymtar för vår aning någonting ytterst lågt och ofullkomligt.

Det fins, som välbekant är, i hela vertebratfamiljen rudimentära antydningar om en uråldrig tvekönighet, ehuru bestämda skäl gifva vid handen att de åtskilda könen existerade förr än den stora gemensamma familjen utgrenade sig i sina fem ordningar. Tillvaron af bröstvärtor hos hankönet, och deras förmåga att hos vissa arter under några förhållanden afsöndra mjölk, är ett minne af denna dubbelkönighet, som för öfrigt har sin befintlighet inom den lägst organiserade skapelsen; men för dessa lifvets mysterier ryggar

tanken tillbaka, och endast fantasien kan försöka sträcka sin flygt än längre eller bort åt den enkla cellen. Vi stadna vid det första tydliga spåret till ryggradsbildning, och så vidt forskningen ännu lyckats kasta en blick in i dessa dunkla områden, tyckas de uråldsta förfäderna till de vertebrerade ordningarne vara att söka i en grupp hafsdjur, liknande larverna till de nu lefvande Ascidierna eller manteldjuren. Dessa gifvo sannolikt upphof åt en grupp af fiskar, af samma ofullkomliga organisation som lancettfisken eller nejonögan. Uppstiga vi nu åter från detta låga steg på varelsernas trappa, möta vi den närmast högre ordningen af ganoider och lepidosiren-liknande fiskar, från hvilka det är blott ett enda steg till amfibierne. Vi hafva i en föregående uppsats sett, att det en gång fanns en bro mellan foglar och krypdyr, och att än i dag monotremerna bilda en öfvergångslänk mellan dessa och däggdjuren. Hvilken väg härstamningen tagit från de två lägsta klasserna, fiskar och batrachier, till de tre högsta, sins emellan beslägtade, reptilier, foglar och däggdjur, kan ännu ingen säga, men inom däggdjursserien är utvecklingen icke längre svår att följa: monotremer, marsupialier, lemurer, simiader, nya och gamla verdens: ur den senare grenen skall då, långt, långt tillbaka i urverlden, hafva lösbrutit sig det slägte som var bestämdt att blifva skapelsens krona.

Darwin slutar sitt sjette kapitel »Om förvandtskaper och släktledning» med följande ord:

Vi hafva på detta sätt gifvit människan ett stamträd af underbar längd, men man kunde säga ett stamträd af ingen ädel beskaffenhet. Det har ofta blifvit anmärkt, att världen länge synes hafva förberedt sig på människans ankomst, och detta är i en viss mening fullkomlig sanning, ty hon har en lång räcka af förfäder att tacka för sitt ursprung. Hade en enda led i denna långa kedja varit obefintlig, skulle människan icke hafva blifvit alldeles det samma som hon nu är. Om vi icke med afsigt tillsluta våra ögon, kunna vi, med de insigter vi för närvarande ega, annalkningsvis igenkänna vårt ursprung, och vi behöfva icke därför blygas. Den lägsta organismen är något långt högre än det oorganiska stoffet under våra fötter, och ingen fördomsfrä människa kan studera ett lefvande väsende, så lågt det än må stå, utan att försjunka i en hänryckt häpnad öfver dess inrättning och egenskaper.

Vi hafva redan varit allt för vidlyftiga, och ändå hafva vi knappast hunnit att an-

tydningsvis redogöra för innehållet af första fjerdedelen af Darwin's senaste arbete: än mindre hafva vi kunnat gifva våra läsare någon föreställning om den häpnadsväckande massa af nya och öfverraskande detaljer som han framdrager i ljuset. Vi vilja blott exempelvis nämna den omsorg hvarmed han sökt förskaffa sig underrättelse om det proportionella antalet hanar och honor som födas bland djuren, hvarigenom han ådagalagt det manliga könets öfvervigt med nästan aldeles samma siffra som hos menniskan. Utan allt afseende derpå, om Darwin kan anses hafva till full evidens bevisat att vårt slägte har samma ursprung som hela den öfriga skapelsen, att det allt ifrån sin dunklaste början otvetydigt röjt sin höga bestämmelse att besitta jorden, men att det till denna stora uppgift småningom upparbetat sig ur de lägsta lefnadsvilkor, kan det med trygghet sägas att Darwin genom detta arbete

kastat ett ljus öfver hela den lefvande naturen, hvartill endast de allra största forskare uträttat något motsvarande. Han har genom de klaraste fakta visat oss gånge af naturens arbete, från det enkla och lägre till det sammansatta och högre, och lärt oss huru arbetsfördelningens lag gäller äfven inom detta område. Vi skola i en följande och sista uppsats söka draga några slutsatser af hans system för det sedliga lifvet, och åtnöja oss nu med den anmärkningen, att hela hans bok andas en djup fromhet, en religiös tro, om också icke i teologisk mening, som lyfter vårt sinne, medan hans klara och lugna framställning fånglar vår tankekraft. Darwin's lära skall äfven i vårt land möta motstånd och fiendlighet — sådan är hvarje nytt systems oundvikliga lott — men den må då mötas med värdiga vapen. Grinet och skymforden äro här ej på sin plats; de skulle endast blotta saknaden af bättre utrustning.

Blick på pressen.

Företeelserna för veckan inskränka sig till några anmärkningar i *Nya Dagligt Allehanda* rörande befordringarne i Tullstyrelsen, hvilka strängt klandras såsom bevisande mannamån hos verkets chef, samt ett meningsutbyte mellan detta blad och *Aftonbladet* om anledningarne till kommandören Adlersparres afgång från ordförandeplatsen i Sjöförvaltningen, och beskaffenheten af de pligter en förtroendeembetsman, som tillika är folkrepresentant, har att iakttaga i denna dubla egenskap. Om den senare saken hafva vi uttalat vår tanke i en föregående uppsats (N:o 4, s. 53), och på den personliga frågan anse vi icke nödigt att inlåta oss. Denna förändring var väntad och kunde icke gerna uteblifva, antingen den nu skedde *proprio motu* eller, såsom det allmänt antages, efter uppmaning af departementschefen. Det är underligt att i ett konstitutionellt samhälle, med nästan fullt parlamentariska former, höra bestridas regeringens rätt att välja de organer genom hvilka hennes arbete skall utföras, och för hvilket hon ensam bär ansvaret inför folkrepresentationen.

Vida mer än med offentliga angelägenheter har den stora dagbladspressen deremot varit sysselsatt med denna lilla anspråkslösa

skrift, som vid sitt första uppträdande mottogs med temligen tvetydiga miner, men vid tiden för sin halfårs-prenumerations anses kräfvat ett storartadt bombardement af hela den federerade armén. Våra läsare veta redan att vi haft olyckan ådraga oss en ärad samtida misshag för vår »komiska courtoisie» mot Svenska akademien och mot ordensväsendet. Han har sedermera gjort oss den äran att omnämna vår gensägelse, men han finner, att om vi ej kurtiserat Svenska akademien, så menas det hafva skett annorstädes, der *Samtidens* utgifvare kan hafva ådagalagt — ty säkert är det väl icke — denna klandervärda egenskap, om också icke mot Svenska akademien, likväl mot en af dess ledamöter, i jämförelse med hvars allmänt kända förtjenster om svenska språket den berömda »Nordiska Språkkongressens» odödliga stafningsreformer skola hafva blifvit med orättfärdig ringaktning behandlade, och »man har till och med velat se» i hans riksdagsverksamhet — sådana saker som endast ses af en mycket smutsig fantasi.

Men härmed slutas ej den ovanliga uppmärksamhet hvarmed vi undantagsvis blifvit bevärdigade. »Den aktade signaturen — *lm* —», som nu mera knapt en gång om

året, och endast vid stora tillfällen, framträder inför allmänheten, har funnit tillfället egadt att i *Dagbladet* underkasta oss »en dräpande analys och vederläggning» — vi hafva citerat dessa ord efter *Dagligt Allehanda*, — i anledningen af hvad vi i föregående nummer yttrat om Versailles-regeringen och den parisiska kommunen, en analys som de båda ofvannämnda samtida haft den tillfredsställelsen att kunna aftrycka. Hr —*lm*— har, såsom väl bekant, alltid varit »dräpande i sak», men han »dräper» ibland saker som aldrig funnits, och sådant är förhållandet äfven denna gång. Hr —*lm*— sysselsätter sig vida mindre med hvad författaren sagt än med hvad »han tyckes» hafva sagt; »han finner» ett slags reson i Tuileriernas förstöring; »likaledes förklarar författaren Madeleinekyrkans förstöring vara helt resonlig»; »han finner» och »han menar» hvad han aldrig funnit eller menat, och »detta allt häntyder ju på att författaren anser dessa kommunens hjeltebragder innefatta likasom en blodig morgonrodnad till en ny gyllene tid för republiken, freden och en saun religion». Det sista uttrycket, som icke alls förekommer i vår uppsats, har till och med blifvit försedt med citationstecken. Men hör om vidare. »Man söker fåfängt att för sig dölja, att den innersta tanken hos vår Samtida tyckes, att döma efter denna anledning, vara att den nu besegrade kommunen i Paris varit på sitt sätt berättigad», o. s. v. »Denna olycksbådande åsigt» utvecklar han än vidare, i det han utmålar det nuvarande icke kommunistiska franska samhället såsom ett verkligt pandemonium och såsom tyranner betecknar de regenter som lyckats der upprätthålla ordningen samt höja den franska nationen till dess högsta spets af ära, anseende och välmåga». Hr —*lm*— låter oss slutligen påräkna att den kritiserade uppsatsen »skulle gälla såsom en djupsinnig filosofisk och politisk undersökning och förklaring» af det skedda, »ett försök att anvisa ett slags arkanum» och han finner — med djup smärta, förmoda vi — att vi »bjudit en bildad allmänhet på en ragout af falskt och sant, skärande motsägelser och ihåliga fraser, allt med anspråk att med siareblick se in i framtiden», o. s. v.

Om hr —*lm*— haft tid att läsa vår artikel, hvilket vi visst icke begära, skulle

han utan tvifvel hafva funnit dess mening, utan att behöfva famla efter någon »innersta tanke» på att stycka Frankrike eller att med siareblick se in i framtiden. Vi hafva endast afsett att lemna en kort redogörelse för de åsichter som herska inom en stor del af franska samhället, och att detta är händelsen, derom skulle hr —*lm*— lätt kunna öfvertyga sig, om han endast ville kasta ett flyktigt öga på de engelska tidningarnes korrespondensartiklar. Då vi önskat att bringa ett ämne inför våra läsare, hafva vi ansett oss böra göra oss något bekanta med den litteratur som behandlar sådana ämnen, och detta har skett äfven denna gång. Hr —*lm*— finner det kanske mycket förkastligt att taga notis om en sådan författare som *Comte*, hvilken emellertid utöfvat ett så oerhördt inflytande på tänkesätten i Frankrike, och hr —*lm*—s beundrare i N. D. A. sörjer öfver vår »benägenhet för koketteri af ett eller annat slag, lärdomens eller paradoxernas», troligen också för den olycklige *Comte*'s skull. Hade hr —*lm*— derutöfver kommit på det infallet att någon gång läsa några häften af en bland de anseddaste och äfven af den svenska pressen stundom åberopade engelska månadsskrifterna, *The Fortnightly Review*, hvilken bland sina medarbetare räknar män sådana som John Tyndall, John Stuart Mill och Herbert Spencer, skulle han der hafva funnit åsichter om Frankrikes framtid, så liknande de tankar hvilka blifvit refererade af oss, att han kanske skulle hafva anklagat oss för ett plagiat.

Nya *Dagligt Allehandas* menniskoölskande sinne blöder vid tanken derpå, att vår uppsats om de franska förhållandena »naturligtvis kommer att afskräcka allmänheten från att taga kännedom» om annat som vi skrifva. Denna för hennes välvilja så ledsamma möjlighet hade varit helt och hållet förebygd, om hon anført 15 eller 20 sammanhängande rader af vår uppsats, vid sidan af de två spalterna som upptagas af hr —*lm*—s »dräpande analys».

Aftonbladet har i öfrigt äfven funnit sig böra meddela *Medborgarens* upptäckt, att »stockkonservatism och kommunism låta sig ganska väl förena» i *Samtidens* »svamliga försvar för kommunens idéer». Vi tacka en gång för alla våra samtida för deras uppmärksamhet, emedan vi ej vidare

dermed komma att sysselsätta oss. Vi hafva begått det oförlätliga brottet att finnas till, utan att bedja dem om lof, ja, utan att en gång anhålla om deras gunstbenägna rekommendation hos den högt

ärade publiken. Sådana förseelser böra straffas desto eftertryckligare, ju sällsyntare de äro, men det ledsamma är att vi icke kunna lofva någon syndabättring: vi ämna ännu tills vidare existera.

Strödda underrättelser.

Poesier. Vi hafva mottagit några få diktprof, ämnade att jemte andra förenas till ett litet poetiskt häfte, med en önskan till ett några af dem skulle finna ett rum i *Samtiden*. Vi hade icke beredt oss på poetiska bidrag, hvilka egentligen äro främmande för vår plan, men vi äro öfvertygade att våra läsare skola hålla oss räkning för det tillfälliga undantag vi göra från vår plan genom att gå författarens önskan till mötes. Se här till en början:

Sjelfkritik.

»Kritiken mördar mig! — de ha då ingen skam;
»emot min sista sång hur grymt de farit fram!
»Ha! du är lycklig, du, som dessa stygn ej känner,
»allt hvad *du* gör beröms. — du har dem du till vänner».

Med dessa ord begär, i ångest som han var, en stackars ung poet ett vänligt råd, ett svar, af en som äldre var i konsten att författa.

»Hvad!» svarar denne lugnt, »du kommer mig att skratta —

»förlåt mig, bästa bror, men det är löje värdt —
»en sådan menlöshet, att ha så litet lärt!

»Jag hade, äfven jag, bekymmer, liksom andra,
»att hvad jag trycka lät, kritiken skulle klandra,
»men nu är saken hjälpt: — jag tänkte ut ett sätt,

»som lyckats mycket bra och är beqvämt och lätt: —

»Nå, gissa, om du kan? — — hur synes dig taktiken?

»att öfver egna verk man skriver *sjelf* kritiken?

»det är det enda sätt att få dem som man vill.

»Gör du, som jag, min bror, det råder jag dig till.

—e.

»Att skjuta Viktoria» var ett uttryck som vi under det sista franska kriget mycket ofta fingo höra från Tyskland. Denna skjutning tillgick så att 101 skott aflossades, såsom alltid brukas då någon synnerligt vigtig tilldragelse skall genom kanondunder högtidlighållas. Åtskilliga tyska hjernor, hvilka ha tid till allt, ha nu sökt efterforska skälet till detta bruk

att skjuta just 101 skott och icke jemna hundratalet, och en af dessa forskare har funnit följande förklaringsgrund. Då kejsar Maximilian segrande tågade in i Augsburg, skulle 100 kanonskott honom till ära aflossas. Men att hålla räkning på ett så stort antal skott var mer än den tidens batterichefer stodo ut med. Åtminstone hände det vid detta tillfälle att tjänstgörande batterichef tappade både räkningen och hufvudet, så att han icke var säker om han verkligen skjutit 100 skott eller blott 99. För den händelse att det senare skulle varit fallet lät han afskjuta ännu ett skott. Från Augsburg begaf sig kejsaren till Nürnberg. Äfven denna stad ville använda det nya helsningssättet, men för att icke stå efter staden Augsburg, hvilken, äfven om detta berott på ett misstag, tillagt ytterligare ett skott, så läto stadens myndigheter äfven här aflossa 101 skott, och på detta sätt bibehöll sig ifrågasvarande sed ända till våra dagar. En annan historiker har härledt talet 101 från det gamla bruket att tillägga ett till hvarje tal, då t. ex. fråga är om att sälja något styckevis, — ett bruk som länge bibehållit sig i handeln (t. ex. 13 i st. f. 12, 7 i st. f. 6 o. s. v.). — Någon ting motsvarande detta bruk är att i Spanien, der ingen adelsman kan dömas till lifstids fängelse, det händt att man i stället dömt sådana personer till 100 års och 1 dags fängelse, ett straff som man dock icke hört att någon utstått. Ett liknande bruk förekom äfven i Italien, der personer som dömdes till lifstids fängelse, och hvilka man ville frantaga hvarje hopp om amnesti, blefvo dömda till »lifstids fängelse och ännu ett år».

Hvilken af de båda förklaringarne som bör ega företräde torde den upplyste läsare sjelf afgöra. Vi hafva blott refererat hvad tyskarne lyckats upptäcka rörande denna vigtiga sak.

Snabb fattning. *Hyde*, greve af *Rochester*, sade en gång till en af sina vänner: »Tror ni mig på en månad i stånd att sätta mig in i hvilken allmän fråga som helst?» »Jag tviflar ej derpå,» svarade honom artigt vännen, »men jag tror att ni skulle sätta er ännu bättre in i den på två». Huru mången menar sig ej förstå allt, utan att ens derpå använda en fjerdedels timma!

	Sid.
Innehåll:	
Industri och husslöjd	349.
Litteratur:	
<i>Darwin</i> , Om arternas uppkomst.	
<i>Rolle</i> , <i>Darwin's</i> lära om arternas uppkomst i växt- och djurriket.	
<i>Darwin</i> , <i>The Descent of Man</i>	374.
Blick på pressen	381.
Strödda underrättelser:	
Poesier m. m.	383.

Anmälan.

S A M T I D E N,

Veckoskrift för politik och litteratur,

fortsattes under senare halfåret 1871 efter samma plan och i samma syftning som under det förra. Det yttrades i vår första amälan, att en veckoskrift för frisiinnad och fullt oberoende behandling af företeelserna inom samhället, litteraturen, vetenskapen, sköna konsterna och den periodiska pressen, syntes oss vara ett offentligt behof, all den stund sådana skrifter, hvilka också finnas i nästan alla civiliserade länder, kunna med större skyndsamhet än tidskrifterna, samt större utförlighet och noggranhet än de dagliga tidningarne, behandla offentliga ämnen. Vi hafva ur sådan synpunkt under de förflutna månaderna behandlat ett stort antal politiska, literära och vetenskapliga ämnen, såsom försvarsväsendet, statsregleringen, arbetarefrågan, fattigvården, särskilda konstitutionella frågor o. s. v., äfven som vi sökt redogöra för de förnämsta litterära företeelserna, och vi hoppas att vi i någon mån bidragit att reda begreppen och sprida sunda åsikter i ämnen som äro af vigt för vår samhälliga och andliga utveckling.

Det erkännande som, utöfver hvad vi kunnat vänta, redan kommit oss till del skall göra det till en dyrbar pligt för utgifvaren att efter förmåga arbeta på tidskriftens fullkomnande. En stor mängd viktiga samhälls- och kulturfrågor fordra sin lösning, och det starka framåtskridande hvori landet i alla afseenden befinner sig gör en ökad uppmärksamhet å den periodiska pressens sida af nöden.

Samtiden utkommer under senare halfåret i 27 nummer, utgörande tillsammans en volum af 432 sidor, och motsvarande omkring 3 gånger Svensk Tidskrifts samt 1½ gånger Framtidens typografiska innehåll. Med sista numret följer titelblad jemte innehållsförteckning. Hvarje häfte kommer så vidt möjligt att utgöra ett helt för sig, och hvarje särskildt kvartal bildar något för sig afslutadt.

Prenumerationspriset, deri inbegripet postarvodet för landsortsprenumeranter, är för halft år 5 Rdr 50 öre och 3 Rdr för kvartal. Några få fullständiga exemplar från årets början finnas ännu att tillgå å 10 Rdr för helt år. Prenumeration mottages på samtliga postkontor och postexpeditioner, hos bokhandlarne, och i Stockholm på de vanliga tidningsutdelningsställena.

Obs. *Alla meddelanden rörande Veckoskriften ställas till Expeditionen af Samtiden, N:o 28 Norra Smedjegatan, kontoret 1 tr. upp.*

Vi hafva att tacksammast erkänna mottagandet af flere landsortstidningar. Då emellertid expeditionen af *Samtiden* redan i förväg beredde sig tillgång till de mest betydande organerna af den svenska landsortspressen och således icke är i tillfälle att sända regelmässiga bytesexemplar, bedja vi att vänligt få afböja andra sändningar under korsomslag, än då det önskas fästa vår uppmärksamhet på någon särskild artikel.